

INFLYATSIYANING IJTIMOIIY-IQTISODIY TA'SIRI

*Murtozayeva Mohichehra**Ismoiljonova Umida**Kokand Universiteti Andijon Filiali*

Annotatsiya: Inflyatsiya — bu iqtisodiy jarayon bo‘lib, unda narxlar darajasi barqaror ravishda va umumiy ko‘lamda oshadi. Bu holat nafaqat iqtisodiyotning o‘ziga, balki jamiyatning turli qatlamlariga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Inflyatsiyaning ijtimoiy-iqtisodiy ta’siri keng qamrovli bo‘lib, u jamiyatning turmush darajasi, ishchi kuchi, ishlab chiqarish, investitsiyalar va davlat siyosatiga ta’sir qiladi.

Kalit so‘zlar: inflyatsiya, jamiyat, iqtisodiyot, pul, transport, moliyaviy barqarorlik, investitsiyalar, korxonalar, soliqlar.

Inflyatsiya birinchi navbatda iste’molchilarning xarid qilish qobiliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Narxlar oshishi bilan odamlar bir xil miqdordagi pul bilan kamroq tovar va xizmatlarni xarid qila boshlaydilar. Bu holat ayniqsa, daromadi past qatlamlar uchun qiyinchilik tug‘diradi, chunki ularning xarajatlari ko‘p jihatdan asosiy oziq-ovqat mahsulotlari va kundalik ehtiyojlar bilan bog‘liq. Narxlarning oshishi ularning hayot sifatini pasaytiradi, chunki ular o‘z ehtiyojlarini to‘liq qondira olmasliklari mumkin. Shu sababli inflyatsiya ijtimoiy tengsizlikni yanada kuchaytiradi va kambag‘allik darajasining o‘shishiga olib keladi. Inflyatsiyaning yana bir muhim ta’siri — jamg‘armalarning qadrsizlanishi. Odamlar o‘z pullarini bankda saqlash yoki boshqa moliyaviy vositalarga joylashtirish orqali kelajak uchun tejashga harakat qiladilar. Ammo inflyatsiya yuqori bo‘lganda, bu jamg‘armalar o‘z qiymatini yo‘qotadi. Natijada odamlarning tejashga bo‘lgan ishonchi pasayadi, bu esa uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikka salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Bundan tashqari, inflyatsiya sharoitida odamlar pulni darhol sarflashga intiladi, bu esa iste’molni oshiradi va narxlar yana ko‘tarilishiga sabab bo‘ladi.[1]

Ishlab chiqaruvchilar uchun inflyatsiya ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi demakdir. Ish haqi, xom ashyo va transport xarajatlari oshishi bilan korxonalar o‘z mahsulotlari narxini ko‘tarishga majbur bo‘ladi. Bu esa raqobatbardoshlikni pasaytirishi mumkin, ayniqsa xalqaro bozorlarda faoliyat yuritadigan korxonalar uchun. Shu bilan birga, inflyatsiya kutilmagan xarajatlar va rejalashtirishdagi qiyinchiliklar tufayli biznes uchun noaniqlik yaratadi. Korxonalar investitsiyalarni kamaytirishi yoki yangi loyihalarni amalga oshirishni kechiktirishi mumkin, bu esa iqtisodiy o‘shishga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Inflyatsiya mehnat bozoriga ham ta’sir qiladi. Narxlar oshishi ishchilarni ish haqi oshirishga undaydi. Agar ish haqi narxlar darajasiga mos ravishda oshmasa, ishchilar real daromadlarini yo‘qotadi va bu ularning

hayot sifatiga salbiy ta'sir qiladi. Ish haqi va narxlar o'rtasidagi muvozanat buzilganda, ishchi kuchi norozilik bildirishi, ish tashlashlar yoki ijtimoiy beqarorlik yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli inflyatsiya ijtimoiy barqarorlikka tahdid solishi mumkin.[2]

Davlat uchun inflyatsiya budget siyosatiga ta'sir qiladi. Narxlar oshishi bilan davlatning xarajatlari ham ko'payadi, ayniqsa ijtimoiy soha, sog'liqni saqlash va ta'lim sohalarida. Bu esa davlat byudjetining muvozanatini saqlashni qiyinlashtiradi. Shu bilan birga, inflyatsiya soliqlar yig'ilishiga ham ta'sir ko'rsatadi, chunki soliq bazasi o'zgaradi va soliqlarni qayta ko'rib chiqish zarurati tug'iladi. Bu holatlar davlat siyosatida o'zgarishlar va yangi iqtisodiy choralarni qabul qilishni talab qiladi. Inflyatsiyaning ijtimoiy ta'siri yanada kengroq ko'rinishda namoyon bo'ladi. Narxlarning oshishi bilan iste'molchilarning kundalik ehtiyojlari qondirilishida qiyinchiliklar yuzaga keladi, bu esa jamiyatda norozilik va stressni oshiradi. Ayniqsa, past daromadli oilalar va yolg'iz yashovchi katta yoshdagi odamlar inflyatsiyadan ko'proq aziyat chekadi. Ularning hayot sifatining pasayishi ijtimoiy muammolarni kuchaytiradi, masalan, sog'liq muammolari, ta'limdan chetlanish va ijtimoiy faollikning kamayishi.[3]

Inflyatsiya shuningdek, jamiyatda ishonch muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Pulning qadrsizlanishi va narxlarning doimiy o'zgarishi odamlarning kelajakka bo'lgan ishonchini pasaytiradi. Bu esa iqtisodiy faoliyatni susaytiradi, investitsiyalar kamayadi va iqtisodiy o'sish sekinlashadi. Ishonchning pasayishi ijtimoiy barqarorlikka ham tahdid soladi, chunki odamlar o'z kelajagini xavf ostida deb hisoblay boshlaydi. Inflyatsiyaning ijobiy ta'sirlari ham mavjud, lekin ular ko'proq nazorat ostidagi va past darajadagi inflyatsiya holatlarida seziladi. Masalan, inflyatsiya iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin, chunki u ishlab chiqaruvchilarni narxlarni oshirishga va investitsiyalarni ko'paytirishga undaydi. Shuningdek, inflyatsiya qarzlarni real qiymatda kamaytiradi, bu esa qarzdorlar uchun foydali bo'lishi mumkin. Ammo bu ta'sirlar faqat inflyatsiya darajasi me'yorda bo'lsa amal qiladi. Inflyatsiyani nazorat qilish uchun davlat va markaziy bank turli siyosatlarni amalga oshiradi. Pul-kredit siyosati orqali pul massasini boshqarish, foiz stavkalarini belgilash, davlat byudjetini muvozanatlash kabi chora-tadbirlar inflyatsiyani kamaytirishga qaratilgan. Shuningdek, iqtisodiy islohotlar, raqamlashtirish va samarali boshqaruv orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish ham narxlar barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.[4]

Xulosa: Natijada, inflyatsiya ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan murakkab va ko'p qirrali hodisa bo'lib, uning ta'siri jamiyatning turli sohalarida seziladi. Uning nazorat qilinishi va barqaror darajada ushlab turilishi mamlakat iqtisodiy barqarorligi va aholi farovonligi uchun juda muhimdir. Inflyatsiyaning salbiy ta'sirlarini kamaytirish va ijobiy tomonlarini kuchaytirish uchun samarali iqtisodiy siyosat va ijtimoiy himoya tizimlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov, S. (2021). "Inflyatsiya va uning iqtisodiyotga ta'siri". Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. Qodirov, D. (2020). "O'zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiyaning ijtimoiy natijalari". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
3. Islomov, M. (2019). "Inflyatsiya va uning jamiyatga ta'siri: nazariy va amaliy jihatlar". Toshkent: Iqtisodiy Tadqiqotlar Markazi.
4. To'raev, J. (2022). "Inflyatsiya va uning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari". Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
5. G'aniyev, R. (2018). "Inflyatsiya va uning iqtisodiy barqarorlikka ta'siri". Toshkent: Iqtisodiyot va Moliya Noshiri.
6. Mirzaev, A. (2020). "Inflyatsiyaning ijtimoiy ta'siri va davlat siyosati". Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi Nashriyoti.
7. Karimova, N. (2021). "Inflyatsiya va uning mehnat bozoriga ta'siri". Toshkent: Iqtisodiy Tadqiqotlar Instituti.
8. Rasulov, B. (2019). "Inflyatsiya va uning jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni kuchaytirishi". Toshkent: Iqtisodiyot va Ijtimoiy Fanlar Noshiri.